

מראי מקומות- בבא קמא נ"ג

או דלמא כיון דקרקע דבור אינו כמו אסור"מ ממש, אלא שגילה קרקעית הבור, לכן לא הוה דומה לשור, ע"ש באריכות.

(ד) **דהבלא דאהני ב"י אהני ב"י- ע' בנחלת דוד** (יז: סוד"ה בעי רבא) שהוכיח מכאן דלא רק הבל שבתחתית הבור מהני למיתה, אלא אף הבל של טפח העליון מהני למיתה.

(ה) **הכא בנוקי בור בשור עסקי, מאי ניהו** **שהבאיש את מימיו, דל"ש לפניו ול"ש** **לאחריו מיחייב- הק' האור החמה,** א"כ מהו החידוש, מה יהי המקום לחלק בין לפניו ובין לאחריו לענין היזק הבור. ותי' די"ל דגם לאוקימתא זו מיירי ברייתא בנפל מקול הכריי, והי' מקום לומר דאם נפל לאחריו, נימא דכורה גרם לי, שהבעיתו, והוא לא ראה הבור, שהרתיעו לאחריו, וקמ"ל דחייב דמ"מ לא הו"ל ליכנס לרשות חברו שלא ברשות.

(ו) **ואמאי, נימא כורה גרם לי- פרש"י,** וכורה פטור משום דגרמא בעלמא הוא, ומיירי כשאין הכורה בעל הבור, ומבואר דאי כורה ג"כ בעל הבור, יהי' חייב. ולכאן ק', הרי אם הכורה פטור משום הגרמא, וסובר הגמ' עכשיו דבעל הבור פטור משום דהכורה גרם לי, א"כ איך שייך לחייבו אם הכורה הוא ג"כ בעל הבור, הרי ממ"נ פטור, וכע"ז הק' **המהר"ם שי"ף,** ע"ש מש"כ להגיה ברש"י. וע' **בחזון איש** (ב"ק ה', ז') דכ' דבאמת כל חיוב דבור הוא רק ע"י הגרמת ניזקין, וא"כ, אם שייך לומר דמעשה האדם נצטרף למעשה הבור, א"כ שפיר יש לחייבו על כרייתו, דכיון דהוא גרם שבורו זיק, ובבור לעולם ההיזק הוא באופן גרמא, א"כ שפיר יש לחייבו לפי שהוא גרם ההיזק של הבור ע"י כרייתו.

(ז) **שור שדחף את חברו לבור, בעל השור חייב** **בעל הבור פטור- פרש"י** (ד"ה מאי דאית לי) דבעל השור חייב כולה הזיקא, דרבנן ס"ל דבתר מעיקרא אזלי. אבל **תוס' כ' דבעל**

(א) **אחריו ממש וזה וזה בבור- הק' הרשב"א,** מהו החידוש לפי רב דנפל מקול הכריי, הרי כיון דנפל אחריו, ודאי בעל הבור פטור כיון דליכא הבלא, וקרקע עולם הזיקתו, וא"כ אפי' אם נפל מעצמו צריך להיות פטור. ותי' דאה"נ, לאו דוקא נפל מקול הכריי פטור, אלא כיון דהי' צריך לאשמעינן דלפניו מקול הכריי חייב, אע"ג דנפל מקול הכריי, נקט ג"כ דלאחריו פטור.

(ב) **כגון דנתקל בבור ונפל לאחריו הבור חזן** **לבור- ק', הרי שמואל בעלמא ס"ל דאפי'** **בקרקע עולם חייב, וא"כ מ"ש אם נפל** **לאחריו הבור דפטור. וכ' תוס' לעיל (ג: ד"ה** **לשמואל) להסתפק אם מה דחייב בעלמא** **בקרקע עולם, היינו דוקא משום דמעשיו גרם** **לאותו חבטה, דהיינו דקרקע עולם זה נתגלה** **ע"י מעשיו, ומשו"ה חייב, שהרי נחשב זה** **לקרקע דידי, וא"כ, כל היכא דנפל לאחריו** **הבור פטור אף לשמואל, או דלמא אפי' היכא** **דנפל לאחריו הבור צריך להיות חייב, דשי'** **שמואל הוא דאפי' בקרקע עולם חייב, ואילו** **כאן פטור משום דמלבד מה דנפל לאחריו** **הבור, ומעשיו לא גרם החבטה, גם קול** **הכריי גרם לו ליפול. ולפי צד זה, היכא** **דנתקל על הבור ונפל לאחריו הבור, יסבור** **שמואל בכה"ג דחייב.**

(ג) **מודה רב בבור ברשותו דחייב- כ' תוס' לעיל** **(כח: ד"ה ה"מ), דאע"ג דס"ל לרב דאסור"מ** **שלא הפקירו לא הוי בור אלא שור, היינו** **משום דעדיפי מבור, ואיכא נמי לחיובינהו** **משום שור, ולכן חייבים בו על הכלים. אבל** **בור ברשותו ליכא לחיובי משום שור, דהא** **שור ברשותו בור, וא"כ חייב רק מטעם בור.** **אולם ע' בתוס' רי"ד כאן, שכ' דמיירי** **שהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, וכ' דהיכא** **דהפקיר בורו פטור על הכלים, והיכא דלא** **הפקיר בורו הו"ל שור, וחייב על הכלים.** **וע"ע ברמב"ן (מלחמת יג: בדפיו) שדן אם** **מה דאמר ר' חסדא דמודה רב בבור ברשותו** **דחייב על הבלא וחבטה דידי, אבל זה משום** **דין שור, כאסור"מ דילי, דס"ל לרב דשור הוא,**

חדשה, דכי היכי דליכא לאשתלומי, וכו', ובשביל זה צריך לשלם כולו.

(י) **אנא תוראי בבירך אשכחית** - הק' תוס', ומה בכך, הרי לא עשה אלא פלגא דהיזק, וא"כ איך שייך לחייבו על כולו. וכ' דכיון דהבור גמר דהיזק, ודומה כמי שעשאו כולו, בכה"ג אמרי' דכי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי. וע"ע בקצות (ת"י, ג') שהביא מהרמב"ן בסוגיין דפליג ע"ז, דכ' דאפי' היכא דלא שייך לומר אנא תוראי וכו', אלא כיון דקאמר ל' את גרמת לי, ממילא יכול לאשתלם כולה נזק ממנו. ובביאור דברי הרמב"ן, אי' בשיעורי ר' שמואל (מכות אות קמט), דאע"ג דכ"א מצד עצמו לא עשה אלא פלגא דהיזק, מ"מ במה שהשלים את מעשה הנזק של השני, ממילא הכשיר כל הנזק, ולהכי שפיר מחייב על כולו כדן מזיק גמור, ואי"ז בגדר גרמא או גרמי, אלא זה מזיק ממש, שהכשיר כל הנזק של חבירו.

(יא) **משום דאמר לי בעל השור לבעל הבור שותפותאי מאי אהניא לי** - הק' התוס' ר' פרץ, למה מהני השותפות כלפי בעל השור למפטר לי חצי תשלומין דהיינו רביע, ולבעל הבור לא מהני השותפות אלא למיפטר לי רביע תשלומין, לימא דלבעל השור נמי לא מהני השותפות אלא למיפטר לי רביע תשלומין, וישלם רביע וחצי רביע, ונמצא דהשותפות מהני לשניהם. ות' דדין הוא דתם צריך לשלם חצי תשלומין דמועד, וכיון דמועד יהי' משלם חצי נזק משום שיש לו שותף, א"כ תם לא ישלם אלא רביע.

(יב) **הניח אבן וכו', באנו למח' רבי ורבנן - פרש"י**, לרבנן בעל האבן חייב, שהרי הוא גרם כל הנפילה, ולר"נ שניהם משלמין. והק' **הבעל המאור** (כג: בדפיו), הא אמרי' לעיל דה"ד לאחריי מקול הכריי' דפטור, כגון שנתקל בבור ונפל לאחורי הבור, ואמאי פטור בעל הבור, למה אינו חייב כמו בעל האבן דכאן. ות' דאה"נ, מה דאמרי' התם דפטור, היינו דפטור מנ"ש, אבל שפיר חייב ח"נ, ולפי הלשון דס"ל דהאי פלגא נזקא וכו'. וע' ברמב"ן מה שהק' בזה, ומה שפי' באו"א בשם הראב"ד, דמה דפטרי' הכא, היינו

השור משלם מחצה, דבעל הבור פטור מגזה"כ מונפל שמה שור או חמור, ולא שיפילוהו אחרים. וכ' התורת חיים דלכאו' לשון הגמ' מדוייק כפרש"י, מהא דאי' הא מני ר' נתן היא דאמר בעל הבור הזיקא קעביד וכל היכא, וכו'. ולפי תוס', הול"ל בקיצור, הא מני ר' נתן היא דס"ל כל היכא דליכא לאשתלומי, וכו'. אלא לכאו' משמע כרש"י, דנח' ג"כ אם אמרי' דבעל הבור הזיקא קעביד (מלבד מה דנח' אם אמרי' היכא דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי), דת"ק ס"ל דבתר מעיקרא אזלי, דהיינו דבעל השור עשה כל ההיזק, ור"נ ס"ל דגם בעל הבור עשה ההיזק. אולם כ' דלפי רש"י ק', מהכ"ת באמת דנח' חכמים על הסברא דהיכא דליכא לאשתלומי מהאי וכו', הרי י"ל דרק כאן חולקים, דס"ל דלא עבד הבור כלום, אבל היכא שמזיקין ביחד, כמו שני שוורין שהזיקו, אולי לא אמרי' כן. ודחק דצ"ל דכיון דלא מצינו דאמרו רבנן סברא זו, מסתמא חולקין עליה. אולם העיר דבסוגיא דלעיל (יג.) דשלמים שהזיקו משמע דבהדיא קאמרי רבנן הכי. וע"ש עוד בתוס' שם דהק' כע"ז על רש"י, ולכן פי' כשיטתו כאן.

(ח) **בעל הבור פטור - פרש"י**, דא"ל בעל הבור לבעל השור, אי לאו תורך לא נפל, והאי דחיפה מעשה בידים היא ולא גרמא. וביאר באגרות משה (חור"מ א', סי' צ"ח, ד"ה והנה) דאע"פ שההיזק נעשה ע"י ההבל או החבט של הבור, מ"מ הרי הוא כמו הדליק באש של חבירו, דודאי המדליק חייב, וה"ה כאן לענין שור שדחף חבירו לבור.

(ט) **מאי קסבר, אי קסבר האי כולה הזיקא עבד וכו' - כ' הברכ"ש** (י"ב, ג') דהצד דכ"א כולה הזיקא עבד ס"ל דכ"א פשע בכל דבר הניזק, ובעצם כל א' אחראי לשלם כולו, אלא דכיון דיש לו שותף, ממילא אינו צריך לשלם אלא חצי. אבל היכא דמאיזה טעם שהוא השותף פטור מלשלם, ממילא חייב הוא לשלם כולו, ולא משום הסברא דכי היכי דליכא דאשתלומי מהאי, וכו', אלא בעצם. משא"כ, מי שסובר דהאי פלגא וכו', ס"ל דבעצם לא פשע אלא כלפי החצי, אלא שיש סברא

המהרש"א, והניח בקו'), הא כתיב עליו ולא על האדם, ואי"צ לקלב"מ ותנא דבי חזק'י. ותי' דמה דצריך קלב"מ הוא משום דהדין דמים, ולא משום כופר (ובהמשך ביאר דשי' רש"י הוא דאין דמים לבן חורין, וא"כ ע"כ כוונתו להדמים דעבד).

(ז) **שור ולא אדם חמור ולא כלים** - ע' ברשב"א שכ' דמסתבר דמה דאמרי' דשור ולא אדם וכו', היינו בין בבור עשרה ובין בבור פחות מעשרה, דאין מסתבר לומר דבור פחות מי' חייב על הכלים. אבל הביא מהירושלמי דמבואר דכיון דבור של מיתה נאמר המיעוט דשור ולא אדם וכו', א"כ בבור של נזקין, דהיינו בור ט', חייב על הכלים. וע' בהמשך דברי הרשב"א דהביא ראיות דהבבלי חולק על הירושלמי, ולעולם בור פטור בכלים.

משום דקול הכריי' גרם הנפילה, והחבט נעשה ע"י קרקע עולם, נמצא דבעל הבור לא עשה מידי. ותמה הפני יהושע עליהם, הא לכאו' פשוט לחלק באו"א, דכאן הרי יש כאן בור שראוי להמית, ובעל האבן נתן האבן שם ועי"ז השתמש בהבור להמית השור. אבן כאן, הרי כשנתקל בבור ונפל לאחורי הבור, מהכ"ת יתחייב בעל הבור, הרי לא הי' אלא גרמא בעלמא, ונעשה ההיזק ע"י קרקע עולם.

(ג) **התם הוא דאמר בעל הבור לבעל השור וכו'** - כ' המהר"ם שי"ף דלפי מש"כ תוס' שיש גזה"כ לפטור בעל הבור, א"כ אין הבעל הבור מ"ד כאן לטעון כלום, אלא לר' נתן אזלי'.

(ד) **איבעית אימא הא והא רבנן, הא בתם הא במועד** - ע' ברשב"א (נג. ד"ה הא) שהק' מכאן לשי' רש"י דס"ל דלרבנן בעל השור משלם כולו נזק, וכאן מבואר דאינו משלם אלא פלגא, אע"ג דליכא לאשתלומי מהשני. ותי' דשאני שור ובור, דשור שדחף עשה כל הנזק, משא"כ בשור ושור, דכל חד וחד הזיק בפנ"ע, וא"כ שפיר י"ל דלרבנן אינו משלם אלא חצי.

(ט) **שור ואדם שדחפו לבור, וכו'** - כ' תוס' דמיירי שלא הי' אדם בכוונה, שהרי אם בכוונה הוא, למה בעל הבור חייב, הרי זה כמו מי שישים טלית ראובן לאש של שמעון, דודאי המשים חייב לגמרי, ושמעון פטור. אבל הק', א"כ דמיירי שלא בכוונה, א"כ למה חייב בבושת, הרי כל החיוב בושת הוא רק היכא שהזיק בכוונה. ותי' כגון שידע בשעת נפילת חבירו, וזה חשיב שעשה בכוונה. וע' בתוס' ר' פרץ שכ' כעי"ז, אלא שהוסיף דלאחר שהתחיל ליפול שוב דחפו האדם בכוונה, בהדי דנפיל בבירא, ולכן חייב בבושת [וצ"ע אם זהו ג"כ כוונת תוס']. וע"ע בשטמ"ק שהביא מהר"א מגרמישא בשם המהר"א דהב"ע שנתכוון לדחפו, אבל לא לבור, שלא ידע שהי' בור כ"כ בסמוך.

(טז) **אדם ובור פטורין - פרש"י**, אדם דהא בר קטלא הוא, וא"נ לא אתרו בי' פטור מדתנא דבי חזק'י. והק' הקצות (ת"י, ד', וכן הק'